

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Елка Димитрова

(Институт за литература – БАН, секция „Нова и съвременна българска литература“)

за дисертационния труд на Христина Константинова Теодосиева (докторант в

СУ „Св. Климент Охридски“, ФСлФ, катедра „Теория на литературата“)

на тема:

„МОДЕЛИ НА ИДЕНТИФИКАЦИЯ В ЛИТЕРАТУРАТА

Отъждествяване на личността и разпознаване на тъждественост в рамките на художествената творба в китайски и български произведения от XX в.“

за присъждане на научната и образователна степен „доктор“

по научна специалност 2.1. Филология – Теория на литературата

Научен ръководител:

доц. д-р Дарин Тенев

Научен консултант:

гл. ас. д-р Веселин Карастойчев

Дисертационният труд на Христина Теодосиева, „Модели на идентификация в литературата. Отъждествяване на личността и разпознаване на тъждественост в рамките на художествената творба в китайски и български произведения от XX в.“ е респектиращо сериозно и съвместно разработено изследване, което при това е и интересно за четене.

Факт е, че изборът на литературния материал озадачава с взаимната отдалеченост на литературните реалии. В това отношение от значение, разбира се, е не толкова географията, колкото различията в културния фундамент и оскъдността на релевантни литературни връзки и влияния. Силно разтеглен е и историческият обхват на наблюдението, което донякъде също разфокусира сравнителния анализ, който се отправя

към целия XX век, но реално покрива подчертано малко на брой творби и от двете литератури. Тези особености на труда си авторката въпреки нееднократно сама изтъква.

Работата по теоретизирането в дисертацията обаче до голяма степен компенсира впечатлението за пресиленост на опита за паралел между двете литературни среди (българската и китайската). В това отношение дисертантката обяснява избора си с прицелеността към наблюдение на действието на общия принцип в различни среди и при художествени текстове, които не са свързани по някакъв генеалогичен начин или по силата на някакви културни и литературни влияния. Подкрепящ в тази посока е и фактът, че дисертационният труд действително се занимава именно с проблематиката на модела, не толкова с литературноисторическата материя. За мен все пак мотивирането на паралелите между наблюдаваните литературни произведения в рамките на цялостния дисертационен текст си остава в известна степен неубедително (като се изключи успешната находка, каквато е темата за коренотърсачеството в нейната социокултурна предпоставеност). А с оглед на общата насоченост на интерпретацията към проблематиката на идентификацията – като че ли най-силната свързваща линия е изтъкнатият от дисертантката фактор на кризата като катализатор на процесите на идентификация. («Едно от допусканията на дисертацията е, че по време на криза интензифицираната необходимост от идентификация позволява тя да бъде лесно открояема.» С. 2.)

Собствено теоретичната основа на изследването е разгърната изключително задълбочено – и с познание, и с разбиране, и със интерпретаторско увлечение в най-добрия смисъл на думата. Афинитетът на Христина Теодосиева към избраната теоретична проблематика е видим и успешно реализиран в една убедителна, детайлна, на места – педантична разработка. Дори се стига до известна скрупульозност, като например речниково «доказване» на етимологичната връзка между думите «идентификация» и «идентичност» (с. 35).

Силна страна на труда (дори, бих подчертала – неочаквано силна за този образователен етап) е изключително задълбоченото и подробно изследване на проблематиката на неговото централно понятие – «идентификация», както и съотнасянето му със съседни, но различни понятия като «идентичност», «имитация»,

«идентифициране». Ценно прецизиране в хода на работата е и осмислянето на фактора неосъзнатост в оразличаването идентификация – подражание. Поставянето на контрапримерите като инструмент в обособяването на наблюденията на свой ред е съществена част от изграждането на тази много добре развита оперативна среда.

В труда връзката между «теорията на моделите» и «разбирането на литературната идентификация» е разгърната целенасочено и убедително, което впрочем може да се каже за теоретичното мислене на авторката изобщо. За работата ѝ е характерна една силна аналитична тяга, която свежда моментите на «разсейване» до минимум и постоянно държи теоретичната нишка активна, организирайки около нея дори трудни за организиране факти и текстове. Характерна черта за изследователския почерк на Христина Теодосиева е вострастеността в анализирането. С вариативността, възможностите и предизвикателствата си тя я вълнува много повече, отколкото стремежът да защитава отделна теза. Оттук идва и впечатлението за осезаема тенденция към обективност в работата на дисертантката – особено отличима в случаите, в които тя задава възможен прочит, но после сама посочва неговата уязвимост.

Подчертано силен при работата ѝ с текстовете е психоаналитичният план, който е добре изграден като предварително познание и творчески прилаган в процеса на изследване. Във връзка с това следва да се отбележи много тънко и точно прокараното оразличаване литературна (фикционална) – житейска реалност, нещо, което винаги е важно при психоаналитичния подход към литературата, защото смесването на двете реалности е сред неговите лесни уловки.

В хода на тези общи наблюдения трябва да се отделят и две съществени и работещи в изследването уточнения, които Хр. Теодосиева прави относно психоаналитичното разработване на проблематиката за идентификацията в литературния текст. А именно – факторът трансформация, необходим за литературното отъждествяване и характеристиката несъзнателност, отличаваща идентификация от подражание.

Делът от дисертацията, посветен на българската литература («Глава 3. Модели в българската литература») – с разказа «Ерих Райтерер» на Владимир Полянов, романа «Кръв» на Константин Константинов и стихотворението «Двубой» на Никола Вапцаров, удържа силната споеност на теория и литературна емпирика. Анализите са убедителни,

многопластови и творчески разгърнати, фокусирани върху идентификацията с разнородните ѝ проявления. За мен особено ценна е работата, извършена над «Двубой», а анализът на идентификационните процеси в «Кръв» вероятно е най-цялостното като обхват изследване на образа на главната героиня на Константиновия роман (Вяра Добрева – между другото, семантиката на името вероятно също би проработила в анализа на идентификационните етапи, през които преминава героинята).

В преходното изложение за рецепцията на източните литератури в българската културна среда има някои съвсем дребни недоглеждания в интерпретацията на българския литературноисторически материал, като например жанровото определяне на Вазовите «Японски силуети», попресилената връзка на кръга «Мисъл» с Изтока и мистицизма. Но това са наистина случайни и незначителни слабости.

«Китайският» дял на дисертацията също е интересен, макар и по-общо културологично развит, което все пак е необходимо с оглед на малката познатост на тази литература у нас. Във фокуса на изследователското внимание са поставени Гуо Можуо със стихотворението «Небесната търговска улица», Хан Дун със стихотворението «Планинци» и А Чън с разказа «Празникът на фенерите». За разлика от близкия психоаналитичен прочит при българския литературен материал, китайските образци са подложени на едно по-общо и по-външно обглеждане с акцент върху едни по-скоро културологични теми, като например небесното и земното, светлината, предците и наследниците.

Мотивът за коренотърсачеството, както вече отбелязах, е успешно откритото общо място за двете литератури – той поражда и изследователската тема, в която сравнителният анализ действително проработва. Българският литературен контекст е представен от Йордан Радичков, Васил Попов и Йордан Вълчев. А подбраните китайски автори „коренотърсачи“ са Хан Шаогун, А Чън и Фъндзицай.

Като цяло работата на Хр. Теодосиева с литературноизследователските контексти е много добра. Може би само свързането-разграничаване на Лилиев и Гуо Можуо през представата за отвъдното в интерпретацията на Валери Стефанов малко разсейва прочита (с. 138).

Основни опори на психоаналитичния подстъп на Теодосиева, който все пак е водещият в работата с текстовете, сатези на Зигмунд Фройд, Карл Густав Юнг, Ерик Ериксън, Мелани Клайн, Анна Фройд и Ерих Фром.

Библиографията е богата и релевантна на избраната проблематика.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията.

В заключение ще кажа, че дисертационният труд на Христина Теодосиева успешно изпълнява задачите, които си е поставил. А именно: „1. Изясняване на употребата на понятието идентификация; 2. Установяване на разликите между психологическото отъждествяване на реалната личност и идентификацията в художествената творба; 3. Прилагане на теорията върху художествени произведения; 4. Сравнение на особеностите на проявленията на идентификацията.“

Ще добавя и че това е един зрял, стойностен и приносен изследователски труд.

Затова убедено препоръчвам на Христина Теодосиева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

13.01.2018

Доц. д-р Елка Димитрова